

Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 23 (11819)

1982 чылдың январь 28, четверг

1925 чылда
үлдөөлгөстөгөн

Өртү 3 көп.

ПАРТИЙЖИ ЭГЕ ЗВЕНОЛАР

Шуутла чон ортузунга ажылдавышкан, партийжи эге
венелар партийжи политиканын массалар ортузунга неп-
тереп, боттандырып оларның чогадычы чоруу биле
сырый холбаштырып, ажил-агыйны болгаш идея-кижи-
лидиги айтырларын шиптирлээрине авангарды
күш бооп турар. СЭКП-ниң XXVI съездинге СЭКП ТН-ның
Отчет илеткелинде мынча дээр: «Коммунист тургузууш-
кунуң улуг болгаш хей талагы сорулгаларын шиптир-
лээрине бирги чергениң ролю партия эге организацила-
рынга онаашыр».

Бүгү чурттааында мыкшаш, сөөлгү чылдарда бистиң рес-
публикада партийжи эге венеларның саны улам өзүп, олар
организация талазы-биле улам быжыгып, дайынчы арга-
шынззын бедир турар. Амгы үеде бистиң партийжиң 495 эге
база 325 бригада, чех организацилары болгаш 400 партбо-
луктер улеттүрүп, нөдөз ажил-агыйны болгаш улус ажил-
агыйны өске-да адырларын аны-бүрү коллективте-
ринде калбак, аны-бүрү хей талагы ажилдарын чорууп
турар.

СЭКП-ниң сөөлгү съездинин айтышкынын уду-
тулга болдурган, партийжи Эркин, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тай-
га райкомнары болгаш өске-да комитеттери чер-черде пар-
тия эге организациларын, партболуктерин улам быжыкта-
лар, оларның дайынчы аргашынззын бедир, ажил-агый чору-
дугазына болгаш кижизилдиге айтырларын болгаш өскө-
ме-да ажил-херектерге оларның удурутугазын, салдарын
куштелдерин талазы-биле хей талагы ажилдарын чорууп
турар. Оң түнүктелде хей-хей партийжи эге венелар бот-
тарының организаци болгаш идея-политиктиң ажилынын
деңгелин улам бедиртенер.

Чижээ, «Болшевик» совхозтун Арыг-Бажы сүт-бараан
фермазында бригада парторганизаци (секретары саанчы
Ч. Н. Куулар) коллективне бугурунганда база идеолотуг,
политиканын кижизилдиге ажилдарын удуруп баштап,
организациларынга нол куш бооп турар. Мында он комму-
нист 3-у шуут-ла материалдык бугурунганда база тут-
туңган. Чогууш олар коллективтиң политиктиң өзө болуп,
бүгү-ле эңгелзшиктеринин база ажил-херектеринин органи-
зацилары болуп турарлар. Черкас областың нөдөз ажил-
агый ажилдачыларын патриоттук эгелзшиктерин эртен
чылып парторганизациның ажил хуралына чугалашкан,
изин-биле деткип, боттарының аргаларын санап көрөш,
он бир беш чылдың баштайгы чылынын планын декабрь 20-
де күвүдө деп социалист хуульге берген сөзүн коллек-
тив алаары-биле туруп шыдаан. Сүтү бугуруннин бол-
гаш күрүнге саздарынын планын хуусаа бетинде күвүдөткөн.
Кижизилдиге ферма сөөлгү иш беш чылдарда сүтү бугу-
рунганда күрүнге саздар планын чедишкенин күвүдөткөн.
Партия организациларын тургузуу чоруу-биле сөөлгү
чылдарда фермага хей ажилгы чүүлдер кылдынган. Амгы
үениң дерлигер-биле чепселген, кормоохтиг, ийи чүс
мек кирер чангыс ай хевирлиг каа кажанын туткан, фер-
мада бугу ажилы механизастаан. Ажилчыларның чога-
дычы идепкейи, мергежили бедиринге мында коммуни-
ст куш-ажылдын шолотуу, дагынышкын улуг дузалыг
бооп турар. Чыл бугуру-ле саз бир инектен-не 3000 ажыг
литр сүтү саз турар сурагылы саанчы Кара-Сал Таан ыш-
наш коммунистер аныктарга боттарының дуржулганын бил-
дили-биле дамчыды берип турар. Коммунистерден 8 кижин
Коммунист куш-ажылдың шалычызы.

Ол бүгү чедишкенин боду анаа чедип келбээн. Бо кол-
лективте партия организациларын ажил-ишчилерин сырый
каттыштырып, бедир организацилар чорукту, быжыг сагыл-
гачурун тургузыр дээр чоруктан шуугуру ажилынын
түнүктелде чедип алдынган. Ол ыкшаш СЭКП-ниң XXV
съездин аттыг совхозта, Кызылдың сүт база дааранылга
комбинаттарында, «Тэли» совхозтун Зэр-Хаван сүт-бараан
фермазында, Тураның амыдырал хандырылга комбинатында,
«Алдан-Мадар» совхозтун Огу-Шөлде, «Найрал» сов-
хозтун Кара-Талда болгаш өске-да коллективтерде партия
эге организациларын, партболуктер боттарының коллек-
тивтерин булуг дайынчы өзө болбушкан, ажил-ишчилер
ортузунга партийжи салдарын улам куштелдерин. Олар
ажыл-ишчилерин күвүдөшкенин он бирги беш чылдың
планын боттандырыпче мобилизаста, бугуруннин
ажылтын болгаш ажилдын шынарын бедир, калмагал
чурумун сагыр, коллективти сырый каттыштырар, куш-
ажылдың сагылга-чурумун быжыктаар, идеолотуг, поли-
тиканын кижизилдиге ажилды куштелдерин талазы-биле докта-
мал шуугуру ажилды чорууп турар.

Ыччалзак чамдык партийжи эге венеларның органи-
застыг талазы кошкан, ажил-агый чоруулгазын удуруп-
газынын деңгели чавыс, коллективте партийжи салдары
чепсес, коммунистерниң саны өззөш болуп артыпшаан.
Чижээ, өске ажил-агыйларга бодаларга «Көк-Тей», «Шин-
вил» совхозтарда коммунистерниң саны чыла өззөш. Ол
ыкшаш Чен-Хемчикте № 3 НКМ-да, Тонжун амыдырал
хандырылга комбинатында болгаш өске-да чамдык коллек-
тивтерде парторганизациларын дайынчы аргашынззы
кошкан, организаци болгаш идея кижизилдиге ажилы-
ның деңгели чавыс. Оон аңгыда «Тыва тууга» база «Тыва
нөдөз тууга» ыкшаш улуг тууга трестеринин чамдык учас-
токтарында, бригадаларында партийжи эге венеларның
ажылы база-ла үстүнде черлерден шоолуг дээрдедес.

СЭКП ТН-ның декабрь (1981 чыл) пленумунга эл И. И.
Брежнев: «Партия эге организациларын дайынчы арга-
шынззын Топ Комитет аажок улуг умур-дузалыг деп санап
турар. Коммунистерниң канчаар ажиллап турарында ниги-
ти байдал, куш-ажылчы коллективтерде сеткил-хөөден бугу-
руннин күргүзүлгери улуу-биле хамаарып апар. Ком-
мунист бугуру... бодууну участогунга курлавырларын дилеп
тывар, куш-ажылдың ажилын бедир, куш-ажылды кызы-
мак чоруктуң улуг-чечкен күвүдөр укурлуг» деп онзалан
демагелзэн.

Бо айтышкынын удурутлга болдурган, партия хоорому
болгаш райкомнары партийжи эге венеларның дайынчы арга-
шынззын бедир, оларның ажилынын стилин болгаш
агаш-методун улам сайзыраңгайдыр, чон ортузунга органи-
заци болгаш идея кижизилдиге ажилынын деңгелин бедир
дээр дээр. СЭКП-ниң XXVI съездинин шиптирлерин, он
бирги беш чылдың ийги чылынын планын даалгаларын
чедишкенин күвүдөткөн партия эге организациларын,
партболуктерин инициативалыг организаци чоруктаан
коллективтерин сырый каттыштырып, ажил-херекти билдир-
лиг удуруп башкарганында улуу-биле хамаарып чүвө
төлөдө, партия комитеттери оларга хүн бүрүнүң тодаргай
дузалыг көргүзөр ужурулар.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде,
профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДЫН МҮРҮНҮ ОДУРУНДА

Мал ажилынын продуктуларын бугурунган болгаш
бөстөдөр, малдың баш санын болгаш
оон төзүп камгалаар талазы-биле районнарын, сов-
хозтарын, бригадалар, фермалар коллективтеринин
база мал ажилынын ажилдачыларын 1981 чылда
социалист чарыкының түнүктелерин удуруп докта-
ды СЭКП обкомунуң бугуру, Тыва АССР-ниң
Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш
ВЛКСМ обкомунуң хууль деп алаң.

Республиканың 100-ишче
СЭКП-ниң XXVI съезди-
нинин СЭКП ТН-ның ноябрь
(1981 ч.) Пленумун шип-
тирлерин амыдыралга бот-
тандырышкан. Бүгү-веле-
диге социалист чарыкында
кыршнч, планын болгаш
социалист хуульгелерин
күвүдөткөн чамдык эки түн-
үктелерин чедип алган дээр
ук доктаады демокелзэн.

1981 чылда республикага
сүт бугурун 1980 чылдагы-
мынга деңгээрге, 12 хуу,
эйтин—46,1, дүктүү—16,2,
чуурагы—29,3 хуу көвүдээн.
Оон-биле кады сүтү күрүнге
садары 1,8 хуу, эйтин—34,7,
дүктүү—15,6, чуурагы—
28,6 хуу өздүгелг болган.
Күрүнге сүт садарынын чыл
паны 100,3 хуу, эйтин—
101,3, дүктүү—102,5 болгаш
чуурагы—422,6 хуу күвүд-
төгөн.

1980 чылдагымын-биле дең-
гээрге республиканын совхо-
здары 3,4 муш былаан, 4,3
муш кавап оолдурган, 74,1 муш
хуртагын болгаш алайын
хөйүп алган. Ол-а үеде мал-
дың өлүрү 25 хуу кымыр-
ган, холдан дүк кыргып алы-
ры 24,9 хуу бедир, күрүнге
дужааган мыкшашы бола мал-
ды, хаванын, холдарын
болгаш амыдыралың бир баш
санын оорумак депиниң ула-
ткан.

1981 чылда социалист чары-
кынын эки түнүктелерин Бай-
Тайга, Каа-Хем, Мөңгүн-Тай-
га районнарын «Мурнакчы»,
СЭКП-ниң XXV съездин ат-
тыг, «О. Шынаа», «Саян»,
«Дөң-Терезин», «Мөрөн» бол-
гаш өске-да совхозтарын
мал ажилынын продуктуларын
бугурунган болгаш күрү-
нге саздарын планын күвүдөт-
көн, малдың баш санын
мүш өздүгелг база эки ка-
дагалык чедип алганлар.

Хей-хей бригадаларын болгаш
мал ажилынын коллектив-
терин, дыка хей хойжыктар,
өпкү кадарчылар, саанчылар,
ипек кадарчылар болгаш
мал ажилынын өскө-да
ажылдачыларын 1981 чылда
бугурунганда эки коопсуз-
лук дооскан. «Кызылдар»

совхозтун хойжу бригаданы
(бригадир В. А. Бызаанай)
төрүр 100 хойдан 108 хура-
ганын ап, малдың баш санын
98 хуу камгалап алган.
«Болшевик» совхозтун Арыг-
Бажы сүт-бараан фермазынын
саанчылары (бригадир К. Д.
Иргит) бир инектен-не 2397
литр сүтү сазылар. «Кы-
зылдар» совхозтун «Мурнак-
чы» бригаданын саанчылары
М. С. Кудер-оол, В. М. Чамбы-
оол боттарыга быжыктагын
100 өпкү бугурунган 132—
131 алайын, «Кызылдар» сов-
хозтан хойжу Д. Ч. Эрендей,
«Революциянын чалбынын»
совхозтан хойжу И. П. Сафо-
нов төрүр 100 хойдан-ла 124
—125 хураганын алган болган
малдың баш санын 99—100
хуу камгалаанлар.

«Кызылдар» совхозтун саан-
чылары К. М. Кыргыс, З. А.
Седипте боттарыга быжыг-
лаан ийик бугурунган ол да-
лашкан-биле 2956 болгаш
2905 кг сүтү саз, малынын
продуктуларын 1980 чылдын
деңгелинде дыка бедиртен.
Оон-биле чергелештир хей
районнарын болгаш совхо-
зтарын партия, совет орган-
нары, профбөлүм болгаш
комсомол организацилары
мал ажилынын продуктуларын
бугурунган болгаш садары
нөдөз болгаш мал санын
өстүрүр болгаш камгалаарын
экидир талазы-биле соци-
алист чарыкы бригадалар,
фермалар аргашы база мал
ажылдагылар ортузунга четпес
организациларын СЭКП обко-
мунуң бугуру, республиканың
Министрлер Чөвүлели, проф-
облчөвүлел болгаш ВЛКСМ
обкомунуң доктады.

Барыш-Хемчик, Таңды, Кы-
зыл болгаш Өвүр районнар
сүт бугурунган 1980 чылда-
дан кудулаткан. Таңды,
Кызыл, Өвүр-Хем районнар
күрүнге сүт садарынын планын
күвүдөткөн, эки садарынын
Узун-Хем район, дүктүү-
рун-Хем район күвүдөт-
көн. Күрүнге сүт садары-
ның планын 18 совхоз, эй-
тин—6, дүктүү—12 совхоз
күвүдөткөн шыдаан.

Районнарын хей деңгээлде
күвүдөткөн продуктулу ху-

дулаан. «Ленинч орун» сов-
хоз мал продуктуларын бугу-
рунган күрүнге саздары
нөдөз болгаш күрүнге саздары
нөдөз ажил-агый чылы эң-не
байг дооскан.

Сүт болгаш саз садарынын
планын «Утка 25 чылы»,
«Хадын», «Кара-Хад», эйтин
болгаш дүктүү—«Найрал»,
«Шекпэр» совхозтар күвүдөт-
көн.

СЭКП обкомунуң бугуру,
Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлели, профоблчөвүлел
болгаш ВЛКСМ обкомунуң мал
ажылынын продуктуларын бугу-
рунган болгаш садарын нө-
дөз болгаш мал санын
база оон төзүп чете-бүрүн
камгалаар дээр 1981 чылда
социалист чарыкынын тил-
келерин кылдыр дараанын
ла районнарын болгаш ажил-
агыйларын санап:

— барыш зонанын район-
нарын — БАЙ-ТАЙГА РАЙ-
ОНЫ;

— төп зонанын районна-
рын — КАА-ХЕМ РАЙОН-
У;

— мурнуу зонанын районна-
рын — МӨНГҮН-ТАЙГА
РАЙОНУ;

— барыш зонанын совхо-
зтарын — «МУРНАКЧЫ»
СОВХОЗТУ;

— төп зонанын совхозта-
рын — СЭКП-ниң XXV
съездин аттыг СОВХОЗ-
ТУ;

— мурнуу зонанын совхо-
зтарын — «О. ШЫНАА»
СОВХОЗТУ;

Бай-Тайга, Каа-Хем, Мөң-
гүн-Тайга районнары. «Мур-
накчы», СЭКП-ниң XXV съез-
дин аттыг, «О. Шынаа» сов-
хозтарга СЭКП обкомунуң,
Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлелин, профоблчөвүлел
болгаш ВЛКСМ обкомунуң
шиптирлерин Кызыл ту-
тары болгаш район бугурун-
ган 1000 бугурун, совхоз
бугурун 500 бугурун тыпсы-
рып шиптирлээр.

Ийик нөдөз дараанында
ажыл-агыйларын тыпсы-
рып:

— барыш зонанын совхо-
зтарын — «ДӨҢ-ТЕРЕЗИН»
СОВХОЗТУ;

— төп зонанын совхозта-
рын — «САЯН» СОВХОЗ-
ТУ;

— мурнуу зонанын совхо-
зтарын — «МӨРӨН» СОВХОЗ-
ТУ;

Ол Улуг-Хем районда «Күш-
ажылдың хосту» совхозтун
Эйлиг-Хем салбырында өпкү
кадарчызы, Анык малчын он
бирги беш чылдың баштайгы
чылында төрүр 100 өпкүден
132 алайын онча-менди кам-
галап алган. База ол мыкшаш
бир өпкүден-не ортума-биле
1,4 килограмм дүктү кыргып
алган, республиканын эң дээр
көргүзүлгү малчынары-
нын одурууна кирген.

Март-оол Кыргысевич ол
чедишкенин улам хей-аът
кирип, СССР-ниң тургустунга-
мында бээр 60 чыл оюн күш
ажылчы белетерлиг уткуур
дээр эртен чылгы көргүзү-
лгөрдө даа эки түнүктелерин
чедип алырың хүлзэнген.

Беш чылдың шалычылары

М. КУДЕР-ООЛ

БҮРҮН АЛЫР ДЭЭШ

Бистиң бир дугаар брига-
дамыста он бир кодан хой
кыштан турар. Ам бо хүн-
дерде малчыларда хой оол-
дашкыны эгелзэн. Төрүтүн-
ген хураганнар шунту онча-
менди доругу турарлар.
Коданнарда сакманчылар
четелестинген, сүт сөөртү-
гөн үзүктел чок, Садыг хан-
дырмыз багыт эвес.

Совхозтун тускай эртен-
ниглерин хой оолдашкыны-
нын үзүктел аны-бүрү ай-
тырларын дүргөн шип-
тирлэп, дуза чедирер-биле

аадаларын хуваажып алган.
Бистиң аажымысты кол зоо-
техник К. Сувандин харым-
лап катан кээп, малдың бөзө
малчынын калдыг байдал-
дыг турарын хайгааран кө-
рүп, херек апарган таарыл-
галда дузалап турар.

Бистер, хойжулар, кадар-
гал малымысты кыштан эки
ажыраар, чаш төлүп бүрүн
камгалап алыр дөт кызы-
маккай ажилдап турар бис.
П. МИНДІН.

«Тодураа» совхозта хойжу.

БҮЗҮРЕЛДИГ

«О. Шынаа» совхозта чыл
бүрүде эки көргүзүлгөрдө
дип ап турар мурактык мал-
чылар хей. Оларын бирээ-
н Николай Максимович Аг-
баан.

Ол хойжулар ажилдагында
бээр шоолуг үр болбаан, чаа-
ла үш чыл ажын турар. Иш-
чала-даа ажил-иш, кызы-
маккай малчын коллектив-
нин аталарын бедир туруп,
эртен берге кыштан кадар-
гал малын хүр ажырышкан.

төрүр 100 хойга онааштыр
110 хураганын камгалап, до-
куртуган.

Николай Максимович бо
кышталгазында база-ла
эки бедиртенген. Богу 40
тонна сөгиле көзүп бедир-
ген, 7 тонна адекти бедир
алган. Ам оон кодангыда
хуу хүр кыштан турар бол-
гаш чаа-ла оолдан эгелзэн.

Б. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

МААДЫРЛЫГ

АМЫДЫРАЛ

МОСКВА. (СЭТА-ның корр.).
Шынартай совет парти-
жи боттун күрүне ажилда-
чы Глеб Максимович
Кривонозовскийн туртты-
ган хүнүдөн бээр 110 чыл-
га холбаштыр дөктөгө пай-
сылада ажиттыган.

1981 чылдын түнүктелерин
хандыр анализирин. База
1982 чылда мал кыштагалаш-
кынын организациларын
шиптирлээр эртен-
ниг болгаш төлү менди
камгалап алыр, продуктулуун
бедир, мал продуктуларын
бугурунган болгаш күрү-
нге саздарын нөдөз болгаш
малчыларын күвүдөткөн
инишкелерин мөңгүзүр
СЭКП райкомнарына, рай-
куккомнарга, партия, проф-
бөлүм, комсомол органи-
зацияларга, нөдөз ажил-
агыйнын удуруткулаларына
болгаш специалисттеринге
дааскан.

МЕТАЛЛУРГАРЫН

БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Металлургия үстүрүмү
ажылдагынын професси-
оналың XXV съездин метал-
лургиянын улам хууль-
гелзэн партиянын айткан про-
грамманы чедишкенин кү-
вүдөткөн профбөлүм органи-
зацияларын кижизилдиге
улаатырган. Ол съезд Мос-
ква бооп эртен.

Эртен беш чылда тойку,
кашын, бедирткен прокаты
бугурунган, деңгээл метал-
лургиянын топтога көвү-
дүлү, өпкү металлургия
кылын удуруннин эвес
нөмөкенин профбөлүм
ТН-ынын отүт илеткелинде
болгаш сагал алаарга-да
демагелзеткен. Калдын чаа
500 маркаларын экидир ап
эгелзэн. Уаустук херектер
бараанынын кылын удуру-
нине кижизилдиге улааткан.

Съездин ажилыга СЭКП
ТН-ның секретары В. И. До-
жик киришкен.

ТЫВАГА ЧОРААННАР

Моол Арат Республиканың
Закхан аймакын профбөлү-
м чөвүлелин дарагы
Гончигжа Дашдег, инонер
лагеринин начальниг Ба-
ла Дамдинхуу составыг де-
легаттыг Тыванын профба-
лодор организациларын
ажылдын дуржуламын-
биле таныжып, Кызылга чо-
раан.

Оларын январь 26-да
профбөлүмдө Тыва
областы чөвүлелин дара-
гы Ш. П. Куулар хүлзэн ап,
ужурашкан. Аалчылар Кы-
зылдың дааранылга фабрика-
зынын, Садыг министрство-
дузун дузалап ажил-агый
бугурунган ажилы-биле
танышкан, республиканын
хөгжүм-шун театрыга бол-
гаш паймыскалдан өске-да
солун, өртүштү черлерине
чолааннар.

Моол өпкүдөр-биле проф-
бөлүмдө болган алыр-
лап, паймыскал профбөлүм
обкомнарын ажилдачы-
лары ужурашкан, ажилды
дуржуламын солукшан.

СЭКП ТН-НЫН

ПЕЖИТНУ СЭКП

ТН-НЫН СЕКРЕТАРЫ

М. А. СУСЛОВТУ

ОРНУКСУДАРЫН

ОРГАНИЗАСТААР

ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

ЧАЗАК

КОМИССИЯЗЫНДАН

Монгол М. А. Суслов-биле
партиянын ажилында бу-
ланын Эвеледер бажыны-
нын Колонизалыг залына ян-
варь 28-те 10-тан 18 шапка
чедир, январь 29-та эртен-
нин 9-тан 11 шапка чедир
кылыр Чазак комиссия
лынадыл тур.

айымдыг кылдыр тургусту-
ган дүшүрүгү чорукту чай-
ладырып болган улаустар-
ның хосталганын база ха-
маарышкан чорукту эгелзеп
чугулаагы үлдөштөгүн
бо бүтү айтырлар тур-
тун совет талдан илергейлэн.
Полша Улус Республикында
байдалга хамаарышкан ай-
тырларын чугалашкан дээр
дээр америк талын өнөр-
ажылчыларын бүрүн эртен
күрүлелерин иштин херек-
терин холгааран иштин
иштин иштин дүшүр-
богалда, хүлзеп азымкан.

Кылган чугалашкыны-
нар эрзекчугу чууга болган
ажылды болганына иш та-
ла чөптөзөткөн.

Ол районнарда тайбын

А. А. ГРОМЫКОНУҢ БОЛГА

Б Е Ш Ч Ы Л Д Ы Н Ъ Б А З Ы М Ы

1981 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң Күрүне планының күөселдезиниң түңнелдериниң дугайында Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң

Д Ы Н Ъ Д Ы Ы

Тыва АССР-ниң ажилчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездинин шийитилерин амыдыралга боттандырдышаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылымын даатталып чедириниң күөсүр дээр социалисттик чарышты кабар-тын тургаш, эртен чылын республиканың улам кыйагы экономиктиг болгаш социал хөгжүлдени хандырган.

Улус ажил-агый хөгжүлдениң кол көргүзүгери мындан болган:

У Л Е Т П У Р

Продукция сайгарар хемчээлиниң талаам-биле күрүне планы 100,7 хуу күөсеттинген, пландан ажыр 729 муң рубльдиң продукцияны сайгарган.

Күш-ажылдың бүдүрүктүгү 8 хуу бедээн. Улетпур продукцияны бүтүрүшкүнүң күөсүр дээр ажил-агый бүдүрүктүгүнүн өскөнү күөсүр дээр чедир адыгана.

Продукция сайгарар планын күөсүлдө болгаш улетпур бүдүрүшкүнүн өскөн темптери адырлар аайы-биле мындай болган:

Продукция сайгарар планын күөсүр дээр хууу	1980 чылда хемчээли	1981 чылда хууу
Электрэнергетика	103	112
Одаар чүдүрүшкүнү	108	104
Өндүрүш металлургия	101	101
Металл болбаа-адырлар	100,8	98
Адырлар улетпур	99,5	99,4
Тудуг материалдарының улетпур	94	96
Чикит улетпур	102	104
Адырлар улетпур	105	120
Далгай, куруш болгаш комбинатор улетпур	102	101
Полиграфия улетпур	101	103
Электрэнергетика болгаш адырлар улетпур бедик темптери		

Продукция сайгарар талаам-биле чыл планының күөсүлдө 12 бүдүрүгелер хандыраан, 1980 чылдамы-биле деңгээлге улетпур бүдүрүшкүнүң 17 бүдүрүгелер кудулаткан. Күш-ажылдың бүдүрүктүгүнүн талаам-биле чыл планын 15 бүдүрүгелер күөсүлдө, эртен чылдамы-биле деңгээлге күш-ажылдың бүдүрүктүгүн 14 бүдүрүгелер кудулаткан.

Продукция сайгарар талаам-биле чыл планының күөсүлдө, улетпур бүдүрүшкүнүн күөсүлдө болгаш күш-ажылдың бүдүрүктүгүнүн өскөн эргелелдер болгаш бүдүрүгелер аайы-биле мындай болган:

Продукция сайгарар планын күөсүр дээр хууу	1980 чылда хемчээли	1981 чылда хууу
«Тыва даг-дугу» комбинат	94	95
«Наш-Хем» разрез	106	104
Тыва электрия чекчилери	103	112
«Тыва кобальт» комбинат	101	101
«Тудуг электрия» комбинат		
Ак-Довурактың УБК-ы	92	97
Кызыл-Меняктың эл комбинаты	82	100,6
Кызыл-Меняктың эл комбинаты	104	143
Сүт комбинаты	122	132
Хлеб продуктулар эргелели	104	100,7
Эл-сөөк далгай кымыр завод	102	100,7
Устү-Евсейниң балык заводу	100	160
Адырлар улетпур эргелели	106	93
Даварышлы фабрикасы	102	96
Адырлар улетпур	103	105
БН-ниң өөредилге-бүдүрүшкүнү	100,6	101
БН-ниң өөредилге-бүдүрүшкүнү	104	108
«Тыва тудуг материалдар» каттыжымчыны	103	101
Росводмонтаж ДБК заводу	99,1	99,3
«Тыва кедээ тудуг» трест	93	87
Баш ажил-агый министрство	100,1	105
Тудуг кесектер болгаш конструкторлар заводу	101	111
Улус-Хем мылч улетпур ажил-агый чери	103	100
Чурт улетпур эргелели	100	107
Автотехникум	100	87
Сельхозтехникум	101	102
Политка болгаш полиграфия черктериниң эргелели	101	103

Улетпур продукцияның эң чутула хемчээли 1981 чылда бүдүрүшкүнүң:

1981 чылда бүдүрүшкүнүң	1980 чылда хемчээли	1981 чылда хууу
Хемчээл — муң тонна	874	104
Электрэнергия — млн. кВт. шак	88	81
Чымыр энергия — муң Гкал	442	113

Электрэнергия — муң тонна	542	101
Сөөктөн мылч материалдар — муң кубометр	287	97
Оон иштинде тудуг мылч — муң кубометр	251	96
Далгай материалдары — муң кубометр	128	99
Месель — муң рубль	1583	110
Культура-адырлар, ажил-агый барааны — муң рубль	2293	107
Тудуг чутуу — тонна	2536	97
Тудуг тудуу — муң кесек	25,4	88
Чымыр эл-сөөк демір-бетон болгаш бетон конструкциялар, кесектер — муң кубометр	48	91
Сорттук даг-дугу — муң тонна	100	91
Хемчээл — муң эжеш	91	100,6
Даварышлы улетпур продукция — муң рубль	120	102
Туткан балык — тонна	1944	113
Эл, оон иштинде I категория субпродуктулары — тонна	106	125
Колбаса кылмырлары — тонна	10025	155
Чалаа сүт продукция — муң тонна	1422	106
Мал сарнаа — тонна	18,2	103
Далгай — муң тонна	476	94
Комбинатор — муң тонна	30,3	99,4
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылмырлар — муң тонна	38,1	101
Ковдир кылмырлар — тонна	24,1	101
Ковдир кылмырлар — тонна	1102	99,0
Даварыш суксунар — муң даг	160	126

1981 чылда пландан ажыр 64 муң тонна хемчээл, 3,4 млн. кубометр шак электрэнергия, 5 муң Гкал чымыр энергия, 3,7 муң кубометр далгай материалдар, даварышлы улетпур 197 муң рубль ортук кылмырлар, культура-адырлар болгаш ажил-агый улетпур 28,1 муң рубльдиң барааны, 6 тонна мал сарнаа, 884 тонна чалаа сүт продукция, 118 тонна далгай, 768 тонна комбинатор, 22 тонна ковалар, 49 муң даг эл-сөөк суксунар, чеме адырлар 1511 тонна дусту бүдүрүшкүнү.

Барааның продукцияны бот-үчүн чыгыр план куөсеттинген. Бүдүрүшкүнүң техника-биле эде деринер, эртен болгаш техника чедириниң улус ажил-агыйына шийидер талаам-биле ажилды үргүтүшкүнү чуртукан. Плана айткан 49 хемчээлери иштинде 34-үн бүдүрүшкүнү шийидер непертерген. Эртен болгаш техника чедириниң бүдүрүшкүнү шийидер непертериниң планын Одаар чүдү улетпур эргелели министрство, Хлеб продуктулар эргелели, БН ажил-агый министрство бүтү күөсүлдө. 1981 чылда улус ажил-агыйның бүтү адырларына чартыкчы 700 ажил сандарының шийидер ажилга болган ортан 800 муң ажил рубльдиң экономиктиг ажил алган.

К О Д Э Э А Ж Ы Л - А Г Ы Й

Көдээ ажил-агыйның нияти продукцияның хемчээли 1981 чылда 93 миллион рубль болган. Мал ажилының продукцияны хемчээли 1980 чылдамы-биле деңгээлге 152 миллион рубль түңдө бөмөк улаткан болса 8 хуу көдээ, чер ажилының продукцияны хемчээли.

Көдээ ажил-агыйның бүтү культура-адырларын тарылга шак 1980 чылда 370,7 муң гектар турганын улар 1981 чылда 328,8 муң гектар болган. Мал чөм культура-адырларын тарылга шак 2-хуу, картошкалык — 14 хуу калбарган. Сугаттыг черлерин тарылга шак 1980 чылдамы-биле деңгээлге 27 хуу, оон иштинде хей чымыр сөгөн шак 11 хуу, чымыр чымыр сөгөн шак — 2,1 катан калбарган.

1981 чылда бүтү ажил-агыйларга картошкалык нияти дүжүдү 1980 чылдамын 35 хуу, оон иштинде совхозтарга болгаш күрүне ажил-агыйларга 85 хуу көдээ. Картошкалык дүжүдү 17 хуу бедээн. 1982 чылда дүжүт алы-рынга белетке кылдыр 91 муң гектар шөлге чыгыр чер адырларын, 74 муң гектарга күсүк агыс адырларын чуртукан. Совхозтарын тарылга шак 1980 чылдамын 200 муң тонна органик чедириниң ажилга азы 1980 чылдамын 25 хуу көдээ. Тарылга шак 22,5 муң тонна минералдык чедириниң төккөн, ол дээр 1980 чылдамын 16 хуу хей болган.

Амгы үеде совхозтар чакы тарылга белеткени турар, Тараа культура-адырларын 10,8 муң тонна үрөшкүн, картошкалык үрөшкүн 1980 чылда 3,9 муң тонна турганын улар 5,7 муң тонна белеткен алган болган үрөшкүн тарым конданын чедирин турар, көдээ ажил-агый техникамы белеткен турар. 1982 чылда январь 1-ге чедир белеткен байдала 1769 трактор, 1688 чымыр автомобиль, тараа азыр 297 комбайн тургустунган. Оон аңгыда 712 трактор адырларын, 1290 трактор селаларын белеткен, олар 1981 чылда январь 1-ге турганын тургустунган 13 болган 36 хуу хей боп турар.

Малының бот малдың, адырларын, хой-өшкүнү баш саны 1981 чылда январь 1-ге турганын деңгээлге, 1982 чылда январь 1-ге бүтү хемчээл ажил-агыйларынга кылдыртып, инктерин баш саны 0,3 хуу өскөн. 1981 чылда январь 1-ге турганын деңгээлге, 1982 чылда январь 1-ге совхозтарга болгаш күрүне өскөдө ажил-агыйларынга инктерин баш саны 1 хуу, хой-өшкүнү 0,3 хуу өскөн.

Мал ажилының продукцияны бүдүрүшкүнүң 1981 чылда 1980 чылда улар ажил-агыйларын бүтү категорияларын талаам-биле мынчаар улаткан: эл (нон деңгээлге) 23 хуу, күш чуургазы 17, дүк 11 болган сүт 6 хуу, Совхозтарда, Дүжүдүгэ станиямы-биле калды, бир инктер ортукан санды 1981 чылда 1301 килограмм, бир хойдан ортукан килограмм 2,2 килограмм боп, 1980 чылдамын деңгээлге, 25 хуу көдээ. 1981 чылда төрүт дага санын 1980 чылдамын эл-сөөк, 165 чуурга алган. Инктериниң малын 118 муң тонна сөгөн, 30 муң тонна сөгөн, 101 муң тонна сөгөн, 6,6 муң тонна витаминиң сөгөн алымы белеткенин. Оон аңгыда 1981 чылда 15,7 муң тонна бузук-бүрүк белеткен. Ол болза 1980 чылда.

дымнан эл-сөөк каш катан хей.

1981 чылда ажил-агыйларын бүтү категорияларындал мал ажилының продукцияны күрүнеиниң санды алганмын улатканмы: күш болган мал (нон эл деңгээлге) 5,3 муң тоннага азы 64 хуу, дүжүт азын-биле 8,9 муң тонна азы 55 хуу, күш чуургазы—29, дүк—16 болган сүт—2 хуу. Күрүне күш чуургазы сандарын 1981 чылда күрүне планы 123 хуу, дүжүт — 103, мал болган күшү — 101, сүтү — 100,3 хуу күөсеттинген.

Ажил-агыйлар азынга кооперасташкын улам калбарган. 1981 чылда дүжүдү ажил-агыйлар азынның каттыжымчыларын дүжүт деңгээлге элти 1980 чылдамын 51 хуу хей бүдүрүшкүнү.

Көдээ ажил-агыйның хөгжүлдениң бүтү хемчээл ажил-агыйлар талаам-биле пландал салымчыларын 50,2 миллион рубль болган. Прогноз-меллоративтиг тудугларга болган экижиктер черлерин ажилга кинериниң 6,7 миллион рубль чарыгдалган.

1981 чылда республиканың көдээ ажил-агыйында 342 трактор, 675 чымыр автомобиль, берген. Совхозтар 25 муң тонна минералдык чедириниң, тодартылазларга оон мурундагы чылдамын 3 муң тоннага азы 14 хуу хей улаткан. Оон аңгыда 1100 тонна химиктиг мал чөм немерелдерин берген.

1982 чылда январь 1-ге республиканың ажил-агыйларынга экижик алган 2426 тракторлар сандарын турган. Чыгыр алган тракторга чылда кымыр ажилдың ортукан хемчээл 1980 чылда 757 гектар турганын улар 759 гектар болган.

Т Р А Н С П О Р Т Б О Л Г А Ш Х А Р Ы Л З А А

Нияти ажил-агыйның автомобиль транспорту-биле чымыр сөөктүнүн чыл планы 100,8 хуу, чымыр сайгарарында даалгаш 89 хуу күөсеттинген. Пассажирлар чедир болган сайгарарының планын тургустунган 103 болган 100 хуу күөсеттинген. Эртен чылдамын деңгээлге, чымыр сөөктүнүн хемчээл 9 хуу, чымыр сайгарары 3, пассажирлар сайгарары 0,5 хуу көдээ. Эртен чылдамын деңгээлге, пассажирлар сөөктүнүн хемчээл эл-сөөк, № 2 АТБ болган пассажирлар АТБ-и планын бүтү көргүзүлгө талаам-биле күөсеткен.

Агаар транспорту чыл планын пассажирлар чедир талаам-биле 106 хуу, чымыр дамылар—104, күш-ажылдың бүдүрүшкүнүң бедирин—103 хуу күөсеткен. 1980 чылдамын деңгээлге, пассажирлар аргыштарының хемчээл 8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүшкүнү 2 хуу улаткан. Чымыр дамыларын хемчээл эл-сөөк.

Хем транспорту-биле чымыр болган пассажирлар сөөктүнүн чыл планы күөсеттинген.

Харылааның бүдүрүшкүнүң эргелели тарифтиг оргуларын чыл планын 102 хуу, харылаа продукцияны талаам-биле 103 хуу күөсеткен. 1980 чылдамын деңгээлге, тарифтиг оргуларын өздөлдө 16, харылаа продукцияны 7 хуу болган.

Күш-ажылдың бүдүрүшкүнүң планы 103 хуу күөсеттинген болган оон мурунда чылдамын деңгээлге, 5 хуу бедээн.

К А П И Т А Л Т У Д У Г

1981 чылда республикага кол фондларын 1980 чылдамын 5,3 хуу хей ажилга кинирген.

Чал-чаа бүдүрүшкүнүң черлерин түтүшкөн, ажилда турар бүдүрүшкүнүң чартык, калбарган.

«Тыва кедээ тудуг» трестин ДБК азыраа чымыр эл-сөөк демір-бетон кылдыр талаам-биле 22 муң кубометрге улаттырган, шакта-ла 75 тонна бус бүдүрүшкүнү № 10 келет аргыларын, 400 автомобильдериниң техниканы ажаала стапалы, 10 муң кубометр мылч үлүр сөөктү күчүлү бүдүрүшкүнү, нияти улару 382 километр элентри дамчыг шугууну, 402 автомобильге гарантаарын, 55 километр автоорутарын, эл-сөөк 250 килограмм хей чуур черин, 600 тонна шакыр погаа шыгымын, нияти-биле 8,2 муң тонна бараан складтарын ажилга кинирген. Ол мынча 5,7 муң баш бот малдың, 37,7 муң хойнун мал калбары, 10 муң тоннагы погаа үрөшкүнүн шыгымын, 21,6 муң кубометриниң сөгөн болган сөгөн тудугларын, хем улар 4,6 муң тоннагы надалагы минералдык чедириниң складтарын база ажилга кинирген.

Прогноз-меллоративтиг тудуг хей хемчээл-биле кылды чуртукан. 704 гектар сугаттыг черин ажилга кинирген, 60 муң гектар шөлүг олар-бедирини суг-биле хандырган. 34,6 муң гектар черин суг тудугларын чарыкан.

Көдээ багдар кылдыр ажилдарын хемчээл 1980 чылдамын деңгээлге, 5,5 хуу өскөн. Тудуг оргулаарының бүдүрүшкүнүң бадаларын бажыларын, тудугу индустриализацияны деңгээлге бедирини, күш-ажылдың депозител аргыларын ажилга кинирген ургутуу. Тудуга күш-ажылдың бүдүрүшкүнү бедээн.

Ол бүтү-биле чергесиниң боттүг чедирин база бар боп турар. Кол фондларын ажилга кинириниң планы күөсеттинген. Капитал салымчыларын чыл амын 72,8 хуу ажилга. Дыма хей санын тудуг-монтаж оргулаарының бараанын тудуг продукцияны болган керээл ажилдарын хемчээлнин талаам-биле даалган, күш-ажылдың бүдүрүшкүнү бедириниң даалгаш күөсеттинген. Бир чериниң тудугларын болган объектеринге аны-хемчээл чедирин-биле өскөнү, ол тудугларын материал-техниктиг кураалдарын биле долдур хандыры чедир адырлар. Ол бүтүнү түңнелде долдур тудугларын хемчээл эртен чымын 7,6 хуу улаткан.

Чыл дүжүдүгү улус ажил-агыйның бүтү адырларда ажилда турар инктерин саны 1,5 хуу көдээ. 1981 чылда ажилчыларын болган албан-хаакчыларын

Ч О Н Н У Н А М Ы Д Ы Р А Л Ы Н Ы Н М А Т Е Р И А Л Д Ы Г Б О Л Г А Ш К У Л Т У Р Л У Г Д Е Н Н Е Л И Н Б Е Д И Д Е Р И

Чыл дүжүдүгү улус ажил-агыйның бүтү адырларда ажилда турар инктерин саны 1,5 хуу көдээ. 1981 чылда ажилчыларын болган албан-хаакчыларын

—айда ортукан ажил төдөвири 163,5 рубль болган. Чыл дүжүдүгү материалдыг шактал-матал фондурдан ажил-агый чоннага 6,2 млн. рубльди берген.

Республиканың ажаала кассаларында ажилчы чоннарын салымчыларын арткан түнү 1980 чылдамын улар 1,5 млн. рубльге көдээ. Салымчылар саны чыл иштинде 4 муңга немеркен болган. 1982 чылда январь 1-ге 87 муң четкен. Күрүне болган кооперасташкын үрөшкөн сандар бараан саарылганын ниятин чедиринде-биле катан 260,2 миллион рубль болган болган 1980 чылдамын деңгээлге, 8 миллион рубльге азы 3 хуу көдээ. Үрөшкөн сандар бараан саарылганын чыл планы ажыр күөсеттинген.

Күрүне болган кооперасташкын чамдык бараанын сатканын хемчээл моон адаанда сандарын көстүр турар (1980 чылда хамаарыштыр 1981 чылда—хуу-биле):

Аж-чөм барааны	1980 чылда хемчээли	1981 чылда хууу
Хлеб продуктулары	102	
Эл болган эл продуктулары	101	
Балык болган балык продуктулары	86	
Мал сарнаа	94	
Үлүш үзү	118	
Маргарин продукция	100,2	
Чалаа сүт продукция	98	
Быштак	94	
Чуурга	105	
Чигар	92	
Ковдир кылмырлары	100,7	
Шай	109	
Картофель	144	
Ногалар	104	

У л е т п у р б а р а а н ы

Илик-сөк, пост-ады	1980 чылда хемчээли	1981 чылда хууу
Ажылдыг кылмырлар	100,9	
Уж кылмырлары	113	
Хемчээл	109	
Фарфор-фария, майолик болган	113	
Уж инктер	135	
Шай савалар	104	
Месель	104	
Соодулар	89	
Хей чуур машиналар	122	
Электрия соодурукту	94	
Шактар	80	
Фотоаппараттар	96	
Мотосиклар болган моторолдер	99,2	
Чалаа-тергелер болган моторолдер	89	
Гадюшниктер болган радиолар	127	
Телеаппарат	104	

Бараан саарылганы көдөп турар-аа, чонун дыма хей барааныга херегелди долдур-биле хандырынайн турар.

Амыдыралга ачы-дуаа чедириниң чыл планы республикага нияти-биле 103 хуу, хоорай черлерге — 104, не-дээр — 101 хуу күөсеттинген.

Эртен чылдамын чотур үзүшкө деңгээлге, амыдыралга ачы-дуаа чедириниң хемчээл республикага 6 хуу өскөн, көдээ черлерге — 2 хуу кызырдыган.

Ыччалда аа ачы-дуаа чедир албан черлериниң бүдүрүшкүнү чыгырларын шыгарып бедирин болган хуу-саадында күөсүлдө, чонун хандырынын бедик культу-разып хандырып турар.

Ажылдарының бүтү-ле үдөшкүнүн күөсүлдө биле нияти шөлү 98 муң дербелчиг метр чуртталга черлерин туткан, ажилга кинирген. 2/60 өөрөшкөни нияти биле шолаларын, 386 орунугу шолла намы чедириниң уруглар албан черлерин ажилга кинирген. Ыччалда аа чуртталга болган культура-адырларын тудуу планы республикага күөсеттинген.

Чуртталгалыг черлерин улам-на чыгырларын талаам-биле ажил чуртукан. 1,5 муң квартираны газ-биле хандырган, оон иштинде көдээ черлерге 0,8 муң өг-бу-лени хандырган.

Бойдус курамыраарын таарымчалыг ажилдарын болган долдур турар бойдус чүдүрүн камгалаар талаам-биле программа боттанып чуртукан. Ол оргулаарга капитал салымчыны 0,9 миллион рубль болган.

Улус өөредилге болган культура улам хөгжөөн. Өөредилгени азы-бүрү хемчээл-биле 73,6 муң кижини хара-та туткан, оон иштинде бүтү хемчээл хандырып нияти биле шолаларында — 64,7 муң кижин, ортукан профессиона-нал-техниктиг училищелер—2 муң, техникумдар болган өскөдө ортукан тускай өөредилге черлеринде — 4,1 муң, эл-сөөк өөредилге черлеринде — 2,8 муң кижин ө

